

ВІДГУК

**офіційного опонента на дисертацію Чинчик Анатолія Анатолійовича
“Інституціональний механізм формування і реалізації податкової
політики в умовах трансформації національної економіки”,
представлену на здобуття наукового ступеня
доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.03 –
економіка та управління національним господарством**

Актуальність теми дисертаційної роботи

Податкова політика України являє собою важливу складову системи державного регулювання економіки, механізму управління соціально-економічним розвитком держави, є ознакою суверенітету країни і водночас умовою її незалежності. Безумовно дана політика представляє собою комплекс заходів, набір дій уповноважених інституцій у сфері оподаткування з метою визначення і встановлення елементів податків, процедур та процесів адміністрування. Переконані, що основна суперечність податкової політики і надалі полягає у пошуку компромісу між економічною ефективністю і соціальною справедливістю. Податкова система України є надзвичайно важливим детермінантом ефективності реалізації політики та функціонування податкової системи країни. Сучасна податкова політика України формується під істотним впливом міжнародної податкової конкуренції, зважаючи на необхідність виходу на зовнішні ринки, існуючі глобалізаційні виклики та воєнний стан.

Так само важко сперечатись з тим, що вітчизняна система оподаткування фактично від початку свого заснування тридцять років тому була розроблена без врахування специфіки перехідного періоду від планової економіки до ринкової, від закритої до відкритої, від індустріально розвиненої економічної системи 4 і навіть 5 й 6 технологічного укладів, до деградації цілих галузей у сировинний придаток світових корпорацій. Весь цей час ми намагались когось наздогнати, щось копіювати, привнести кращий світовий досвід тощо, водночас мало хто звертав увагу на те, що саме потрібно вітчизняному бізнесу, суспільству, щоб працювати ефективно, ставати заможними всім, податковій політиці бути інклюзивною, а не фрагментарною та навіть вибірковою.

Сьогодні в Україні, в результаті пандемії COVID-19 та військової агресії РФ, назріла гостра необхідність реалізації системного підходу до формування нової якості податкової політики держави та її реалізації, виходячи з досвіду кращих світових практик тому що, обов'язковою ознакою ефективної податкової політики держави є дієва система оцінювання та аналізу прийнятих рішень. Очевидним є той факт, що саме

механізм формування і реалізації податкової політики України в надзвичайних умовах зазнає суттєвих змін. Тому, для податкової політики України сьогодні це означає, що інституціональний механізм її формування і реалізації має відповідати новим реаліям життя і вимогам навколишнього середовища, враховувати структурні зміни, системну й комплексну модернізацію, стратегічні орієнтири розвитку цифрової інфраструктури як важливого чинника досягнення конкурентоспроможних позицій України в цифровому просторі нової світової економіки. Перш за все це безпосередньо стосується всіх форм реалізації податкової політики України.

Пошук шляхів до напрацювання конче потрібного якісно працюючого інституціонального механізму реалізації податкової політики України в умовах воєнного стану лежить в площині формування нової парадигмальної системи координат податкової політики держави, виявлення форм і методів впливу на економічний розвиток, розгортанні логіко-структурної схеми механізму трансформаційних змін, напрацюванні рекомендацій щодо основного інструментарію теорії обмежень в прийнятті рішень, спрямованих на забезпечення інклюзивного економічного розвитку України та пошуку можливостей реалізації Концепції стратегічних пріоритетів податкового стимулювання трансформації економіки. Проте, проблема трансформаційних перетворень національної економіки в частині напрацювання якісного інституціонального механізму формування і реалізації податкової політики і її всебічний вплив на інноваційні процеси, цифровий розвиток та детінізацію в Україні залишаються недостатньо дослідженими. Саме ця обставина й визначає актуальність дисертаційної роботи Чинчик А.А. та обумовлює її науково-практичне значення.

Зв'язок роботи з науковими планами і темами

Дисертацію виконано відповідно до тематичного плану науково-дослідних робіт ВНЗ “Національна академія управління”, у межах теми НДР “Інноваційно-інвестиційні чинники сталого соціально-економічного розвитку” (номер держреєстрації 0116U003934). Автором обґрунтовано висновки та рекомендації в частині взаємозалежностей і причинно-наслідкових зв'язків між податковою політикою й інноваційним розвитком, встановлено тенденції державного фінансування сталого розвитку. Приймаючи участь в дослідженнях ініційованих громадською науковою організацією “The European Academy of Sciences Ltd” (Лондон, Велика Британія), в межах теми: “Temporarily of digital civilization as an attribute of a public system TDCAPS 2021–2026” здобувачу вдалось обґрунтувати концепцію податкової стратегії протидії відтоку капіталу за кордон, визначити специфіку інституціонального механізму формування та реалізації податкової політики.

Рівень обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій

Обґрунтованість положень новизни забезпечується використанням

комплексу загальнонаукових і спеціальних методів наукового пізнання, зокрема, історико-логічний, наукової абстракції та конкретизації підходи до дослідження взаємозв'язків та взаємовпливів між податковою політикою держави і трансформацією національної економіки на сучасному етапі її розвитку й в частині формування понятійного апарату даного наукового дослідження.

Всі наукові положення дисертаційної роботи мають достатній рівень обґрунтованості за рахунок: вивчення і критичного аналізу значної кількості наукових праць провідних учених з питань інтегративності регіонального податкового менеджменту в умовах децентралізації та розвитку ефективності податкового менеджменту територіальних громад; збору й аналізу статистичної інформації щодо справляння податків, зборів і платежів у системі національної економіки; здійснення систематизації теоретико-методологічних підвалин дослідження податкової політики в умовах трансформації національної економіки; ретельного аналізу закономірностей впливу глобалізації на формування державної податкової політики.

Достовірність наукових положень дисертації

Достовірність основних результатів, запропоновані автором наукові положення, висновки і рекомендації ґрунтуються на аналізі праць відомих українських та закордонних учених з питань проблематики функціонального значення оподаткування у системі національної економіки та її трансформації, необхідності державного регулювання системи оподаткування, Законів України, Указів Президента України, постанов Кабінету Міністрів України з питань реалізації податкової політики в Україні, Директив і Рекомендацій Ради ЄС стосовно європейської політики в частині інституціонального розвитку механізму формування і реалізації податкової політики європейських країн.

Зокрема достовірність наукових положень забезпечується кваліфікованим використанням здобувачем сучасних методів досліджень. Так, у роботі використано методи: системного, порівняльного і структурно-функціонального аналізу. Застосовуються й інші методи: моделювання – для розроблення моделі розвитку регіонального податкового менеджменту, статистичні методи – для експертного оцінювання стану впровадження державної податкової політики, аналітичний – для дослідження українських і світових практик з удосконалення адміністрування податкової політики, а також порівняння й аналогії – для уточнення відмінностей між дефініціями “податковий механізм”, “бюджетний і фінансово-економічний механізми”, “механізм податкової політики”, “інституціональний механізм”, формулювання рекомендацій щодо пріоритетів адаптації закордонного досвіду.

Окрім того, достовірність результатів забезпечено практичним використанням окремих положень дослідження, про що свідчить наявність 7 довідок про впровадження. Слід також зазначити, що достовірність

отриманих результатів підтверджується їхньою апробацією на 14 науково-практичних конференціях.

Наукова новизна отриманих результатів дослідження

Наукова новизна положень роботи і значимість її результатів полягає у теоретико-методологічній розробці й розкритті теоретико-методологічних засад концептуалізації інституціонального механізму податкової політики та визначенні й обґрунтуванні на цій основі стратегічних рішень в системі державної координації податкової політики в час трансформаційних зрушень у національній економіці та обґрунтовані методичного підходу до оцінювання рівня інституціонального механізму формування і реалізації податкової політики та особливостей реформування податкового менеджменту територіальних громад в умовах децентралізації.

Серед вагомих здобутків і результатів дисертаційної роботи Чинчик А.А., що характеризуються науковою новизною, варто виділити основні:

1. Базуючись на ретельному аналізі впливу податків на ринкові процеси, бізнес і населення, автором виявлено і розширено атрибутивні характеристики теоретичного феномену методології податкової політики в умовах трансформаційних процесів та модернізації національної економіки (с. 38–56), а також розроблено Анатолієм Анатолійовичем схему методологічного алгоритму дослідження податкової політики в умовах трансформації економіки, що надало змогу обґрунтувати актуальність методології дослідження податкової політики у зв'язку з необхідністю: системного узагальнення теоретичних аспектів дослідження податкової політики на стадіях формування та реалізації, зокрема через дію різних видів механізму (с. 41–43, рис. 1.1, параграф 1.1).

Дослідником обґрунтовано що найбільш комплексним поняттям у методології дослідження податкової політики є податкова система, яку слід розглядати з позиції усталених підходів до оподаткування з встановленням переліку податків і зборів та їх розмірів, що цілісно забезпечують достатні надходження до бюджетів різних рівнів та державних цільових фондів, дозволяють здійснювати подальший перерозподіл мобілізованих фінансових ресурсів задля виконання державою своїх функцій. Даний науковий здобуток дозволив пану Анатолію стверджувати, що головною особливістю податкової системи є певна усталеність, що якнайкраще відображає ефективність дії інституціонального механізму формування та реалізації податкової політики (розділ 1), з чим складно не погодитись.

Значення отриманого результату полягає в тому, що Анатолію Анатолійовичу вдалось довести, що дослідження впливів податкової політики на економіку і ринкові процеси слід здійснювати з акцентом на інноваційні зміни, які сукупно відображаються через процеси модернізації і трансформації. З огляду на регулюючу функціональність податків вони мають забезпечувати процеси бажаної (цільової) зміни (с. 51–58, 97–99), а це

в свою чергу засвідчило що дійсно модернізація економіки передбачає покращення існуючої ситуації з помітними змінами технологічного, інтелектуально-трудоного, інституціонально-політичного та морально-етичного характеру, за якого на стратегічну перспективу забезпечується інноваційний розвиток та перехід до наступного цивілізаційного етапу (с. 68–84, рис. 1.8, 1.9).

2. На основі детального аналізу термінологічного апарату категорій “оподаткування”, “податкова система”, “інституціональний механізм”, “механізм” (с. 47, 58–59, табл. 1.2, рис. 1.2), “податковий механізм” (с. 62, рис. 1.5), “інституціональний механізм податкової політики” (с. 63, 68–69, рис. 1.6) здобувачем запропоновано власне бачення взаємозв’язків між елементами податкової системи в утворенні середовищних умов регулюючо-реагуючого характеру (с. 52–54, параграф 1.1, рис. 1.4). Значення цього результату полягає в тому, що з’ясовуються актуалітети інституціонального механізму податкової політики в умовах трансформації національної економіки (таблиці 1.3, с. 70–73). Саме цей факт дозволили Анатолію Анатолійовичу представити власне бачення рівнів формування державної політики в умовах трансформаційно-глобалізаційних процесах та місце в ній податкової політики (рисунок 1.8, с. 79, параграф 1.3), розкрити основні аспекти дослідження впливу податків і податкової політики на економіку, бізнес і населення (табл. 1.4, с. 85), а в подальшому в параграфі 2.3 привести типові приклади порушення податкової дисципліни (таблиця 2.3, с. 138) та окреслити тенденції тіньової економіки у розрізі основних етапів розвитку податкової системи України (с. 141–142).

3. На основі вивченого та узагальненого досвіду Чинчиком А.А. було виділено податкові інновації, які за його переконанням мають бути реалізованими як найшвидше в повній мірі, а саме: цифрове оподаткування, екологізація оподаткування, інноваційний пріоритет оподаткування, ситуаційне реагування, податкова мобільність (с. 108–112, рис. 2.6). Це дозволило йому представити модернізацію економіки в закономірностях забезпечення цивілізаційного поступу (с. 87–89, рис. 1.9) та податкову політику як регламент змін різного рівня і характеру, розкрити роль якісної податкової політики як імперативу детінізації економіки та бізнесу (розділ 2, параграф 2.1, с. 98–103, рис. 2.2.).

4. Виходячи з теми дисертаційної роботи, автором в 5 розділі було визначено пріоритети покращення інституціонального механізму формування і реалізації національної податкової політики в умовах глобалізаційних викликів, з позитивним очікуванням на як найшвидше подолання цих викликів в інституціональному середовищі України (параграф 5.1). Заслугує на наукову підтримку висунута гіпотеза Анатолієм Анатолійовичем про те, що податкова конкуренція на міжнародному рівні змушує щодо податкової політики обирати не лише стратегію, але й підхід до її формування (с. 26, автореферату). Зокрема, підтвердити дану гіпотезу йому вдалось шляхом концептуалізації стратегічних пріоритетів податкового стимулювання трансформації

економіки України (рис. 5.5, с. 267).

5. Відповідно до аналізу, проведеного в дисертації, запропоновано:

– інструменти податкового стимулювання економіки в умовах війни і в повоєнний період (с. 271–272, таблиця 5.5.), концептуальні напрями політики розвитку бізнесу в країнах ЄС у контексті формування податкових систем та їх актуальність для України (рис. 5.6), значення яких полягає в тому, що вони дозволила удосконалити: вдосконалення адміністрування податків з посиленням сервісно-регулюючого функціоналу податкової політики; мотивація розвитку бізнесу в міжнародному економічному просторі з податковою конкуренцією та відходом від тіньових практик економічної діяльності; інструментарій податкової політики в Україні з пріоритетом інноваційних змін (с. 190–200, табл. 4.1, рис. 4.2); авторське бачення фіскального механізму територіальних громад в умовах децентралізації (с. 184, табл. 3.9). Це особливо важливо на сучасному етапі трансформації політики оподаткування в умовах цифровізації економіки, про що свідчать проведені дисертантом дослідження;

– удосконалити організаційні шляхи розвитку регіонального податкового менеджменту в умовах децентралізації. Доцільність даного наукового здобутку, Анатолія Анатолійовича, обґрунтовується потребою в розкритті характерних особливості регіонального податкового менеджменту як важливого сегменту державної податкової політики, що вміщує в себе сукупність принципів, моделей і методів планування та реалізації управлінських дій, пов'язаних з вибором оптимального механізму податкової системи, визначенням ефективних податкових платежів, здійсненням контролю за їх здійсненням (с. 6, автореферату). Фактично, на нашу думку, це заклало фундамент в даному дослідженні для представлення в 3 розділі його наукових здобутків, таких як класифікація чинників, що впливають на результативність справляння податків, зборів і платежів, систему показників, яку можна використовувати при кількісно-динамічному аналізі справляння податків, зборів і платежів (рис. 3.1, с. 156, рис. 3.2, с. 157) та напрацьовані паном Анатолієм підходи до моделювання впливу регіонального податкового менеджменту на дохідність бюджетів (параграф 3.2, с. 164–174).

6. На основі вивчення та аналізу статистичної інформації (рис 2.4, 2.5, 2.7, 2.8, 3.4, таблиця 2.2, 2.5, 2.6, 3.1, 3.2, 3.3, 3.5, розділ 2, 3), в дисертаційній роботі представлено авторські висновки, щодо потреби та напрацювання шляхів підвищення ефективності податкової політики в частинні обмеження впливу чинників тінізації економіки (с. 114–129). В результаті аналізу здобувачу вдалось дійти висновку, що дії подальшого обмеження впливу множинних чинників тінізації економіки не можуть гуртуватися лише на методах примусу. Вони дають лише тимчасовий ефект. Має бути створена система дій цілісного характеру, яка спрямована на усунення причин та передумов таких процесів і явищ. Необхідно створити нову стратегію боротьби з тіньовою економікою, що мусить гуртуватися на принципах конверсії – безпечного залучення тіньового майна до легальної економіки на

принципах мотивації таких суб'єктів (с. 130). З метою з'ясування культурно-інституціональних аспектів в системі управлінських детермінант сфери податків, пан Анатолій на рисунку 2.9 (параграф 2.3) зробив спробу представити візуальний зріз змісту податкової культури крізь призму її індикаторів, суб'єктів, причинно-наслідкових зв'язків та управлінські аспекти, що підсилило чіткість наведених авторських думок та його наукових бачень.

7. В дисертації обгрунтовано авторську блок-схему концепту державного регулювання трансформацією економіки України на інноваційних засадах (рис. 4.4). Вважаємо це ґрунтовним науковим здобутком з причин того, що розроблена вона на основі систематизації, узагальнення, критичного аналізу та здійсненого здобувачем моніторингу в організаційно-управлінському забезпеченні податкової політики (с. 210–226, рис. 4.5). Спираючись на це, автору вдалось оцінити рівень інституціональної ефективності податкового менеджменту територіальних громад в умовах реформи децентралізації (с. 173–186). Вважаємо, ще вагомим науковим надбанням автора.

Підводячи підсумок дисертаційної роботи, що подана на опонування, вважаємо за необхідне відзначити, що основні висновки, пропозиції та рекомендації дисертаційної роботи Чинчик А.А., стосовно удосконалення інституціонального механізму формування і реалізації податкової політики в умовах трансформації національної економіки є в достатній мірі глибокими, аргументованими та доведеними в ході дослідження. Усе це свідчить про науково-практичну значимість результатів дисертаційної роботи здобувача.

Повнота висвітлення і викладення сформульованих у дисертації наукових положень, висновків і рекомендацій в опублікованих автором працях

Результати дисертаційної роботи з достатньою повнотою відображено в 41 науковій публікації, 22 з яких одноосібні, з них 1 одноосібна монографія; 25 наукових статей серед них: 6 статей опубліковано у виданнях, що індексуються в наукометричних базах Web of Science та Scopus, 5 статей у закордонних виданнях. 14 тез доповідей на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях. 12 публікацій написані Анатолієм Анатолійовичем англійською мовою.

За темою дисертації, у відповідності до її структури та змісту опубліковано одну одноосібну монографію “Трансформація оподаткування на українських землях другої половини XIX – початку XX ст. (теоретичні та історичні аспекти)”, 1 колективна монографія.

Методологічні, теоретичні та практичні результати дисертаційної роботи пройшли апробацію і одержали позитивну оцінку на 12-ти міжнародних науково-практичних конференціях, 2-х всеукраїнських наукових конференціях.

Тобто, є всі підстави стверджувати, що Чинчик А.А. виконав всі

вимоги щодо кількості та обсягу публікацій основного змісту дисертації на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук.

Теоретичне і практичне значення отриманих результатів

Теоретична цінність дисертаційної роботи та отриманих результатів визначається внеском автора у розроблення Концепції стратегічних пріоритетів податкового стимулювання трансформації економіки, а також визначенням інституціональних засад культурологічного аспекту щодо формування та реалізації сфери оподаткування. Сформульовані в результаті дослідження положення, висновки та пропозиції розширюють і доповнюють ряд аспектів теорії політики оподаткування в умовах трансформації національної економіки і можуть слугувати теоретичною основою для подальшого розроблення концептуальних підходів щодо підвищення ефективності оподаткування в умовах цифровізації економічних відносин, удосконалення нормативно-правових документів з питань податкової політики в Україні.

Практичне значення роботи Чинчик А.А. полягає у тому, що її положення та висновки становлять необхідний етап у визначенні пріоритетів покращення інституціонального механізму формування і реалізації національної податкової політики в умовах глобалізаційних викликів та формування концептуальних засад, подальшого новітнього вектору розвитку національної податкової політики в європейських процесах. Практичну значимість дисертаційної роботи підтверджено використанням наукових розробок і пропозицій автора Комітетом Верховної Ради України з питань фінансів, податкової та митної політики, підкомітету з питань ринку капіталів, інших регульованих ринків, цінних паперів та похідних фінансових інструментів (деривативів), Бюро економічної безпеки України, Головним управлінням Державної податкової служби України у Рівненській області, Всеукраїнською громадською організацією “Асоціація платників податків України”, ТОВ з іноземними інвестиціями “Юромаш”, що засвідчено відповідними довідками.

Мова і стиль дисертації

Дисертаційна робота написана державною мовою. Зміст дисертації повністю висвітлює наукові результати та їх використання у практичній діяльності закладів вищої освіти. Дисертація виконана науковим стилем, викладена в чіткій логічній послідовності та відповідає вимогам до наукових праць такого типу.

Відповідність тексту дисертації вимогам академічної доброчесності

Аналіз тексту дисертації, а також публікації здобувача засвідчив відсутність ознак порушення автором вимог академічної доброчесності. Зокрема, дисертаційна робота містить посилання на джерела інформації у випадку використання ідей, розробок, тверджень, відомостей; відповідає нормам законодавства про авторське право і суміжні права; відображає

прагнення автора надати достовірну інформацію про результати власної наукової діяльності з проблем пріоритетів покращення інституціонального механізму формування і реалізації національної податкової політики в умовах глобалізаційних викликів та використанні методики досліджень й інформаційні ресурси.

Ідентичність змісту анотації та основних положень дисертації

Порівняльний аналіз анотації та основних положень дисертації Анатолія Анатолійовича засвідчує їх повну відповідність. Анотація не містить інформації, яка б була відсутня у тексті дисертаційної роботи. Дисертація та оприлюднена анотація оформлені відповідно до вимог, встановлених МОН України.

Зауваження до окремих положень дисертаційної роботи

Поряд з позитивною оцінкою результатів дослідження і визнанням достатньої наукової та практичної цінності дисертаційної роботи Чинчик А.А., належного рівня її наукової новизни, вважаємо, що представлене дослідження має ряд дискусійних положень, які можуть слугувати підставою для наукової дискусії:

1. Загалом погоджуємось з ідеєю автора, що покладена в основу табл. 1.3 під назвою “Актуалізація інституціонального механізму податкової політики в умовах трансформації національної економіки” (с. 70–71, параграф 1.2), в якій зроблено спробу розкрити напрями трансформації національної економіки крізь призму податкової політики, де цілком логічно відображено зміст кожного з них. Проте, дискусійним є представлення процесу трансформації лише крізь призму податкових стимулів. Чомусь науковий погляд автора не привернули увагу податкові обмеження в частині адміністрування податків. На нашу думку, це є надзвичайно важливим моментом в світлі набуття Україною статусу країни-кандидата до ЄС. Адже наш уряд повинен побачила не лише нові обрії свого розвитку, а й усвідомлення нових завдань перед собою. Саме в частині наближення податкової системи нашої країни до стандартів ЄС, на жаль, вітчизняні податкові законодавці сприйняли такий виклик радше формально, вважаючи помилково, що імплементація до Податкового кодексу України низки податкових директив ЄС буде достатньо, аби таке “домашнє завдання” країни-кандидата вважалось виконаним (с. 252–254, 258–264). Це помилкове розуміння, на нашу думку, суті податків та їхнього впливу на економіку і суспільство, що, у випадку безглузлого застосування, може призвести до шкідливих наслідків або, щонайменше, до тупцювання на місці там, де потрібно рухатись семимильними кроками.

І тут в цьому контексті варто додати, що спроби час від часу реформувати податкову систему лише призводили до того, що податкове законодавство, а пізніше Податковий кодекс став нагадувати не цілісний корпус норм і правил оподаткування, а такого собі “листа”, який писало багато законотворців в різний час, з різною “метою й розумінням” та різним

“почерком”. Кожен, хто отримував доступ до законодавчої ініціативи, дописував собі те, що хотів, або те, що лобіювалось за наполегливими небезоплачуваними проханнями забезпечених та впливових осіб, які визискували з цього фінансову та цілком матеріальну політичну ренту (с. 123–127). Внаслідок цього ми отримали такий собі набір елементів податкової системи, який з поверхні й на загал вважається досить пристойним, але насправді є набором окремо функціонуючих, а не інтегрованих елементів єдиної системи, повним юридичних колізій та логічних суперечностей. І ось це науково-практичне бачення, в тексті дисертації не до кінця вирішено та розкрито. Анатолій Анатолійович лише опосередковано торкається великих, на нашу думку, можливостей які відкриваються від реалізації “податкової стратегії протидії відтоку капіталу за кордон” (с. 250–253) та податкових стимулів воєнної та повоєнної економіки (таблиця 5.5). А без їх застосування повернути український бізнес із-за кордону буде досить і досить важко.

2. Інформація, узагальнена на с. 157–162, 170–171 на рис. 3.4 щодо розподілу приросту надходжень до державного бюджету України (с. 159), доходу державного бюджету України за статтями доходів (табл. 3.3, с. 161–162), структури обсягу податкових платежів територіальних громад (рис. 3.8, с. 178) та ключових показників зведеного бюджету територіальних громад України (табл. 3.5, с. 176–177) у цілому зрозуміло відображає економічне походження доходів бюджету. Проте, залишається не до кінця зрозумілою для нас позиція автора щодо роботи інституту компромісу між взаємовиключними вимогами, скажімо так: по одній шкалі, нехай буде абсцис, “економічна ефективність – соціальна справедливість” та по іншій, нехай буде ординат, “ефективність адміністрування – зручність та простота сплати податків”.

На нашу думку, робота інституту компромісу в реалізації податкової політики гостро постала ще в часи пандемії COVID-19, а посилилося після 24 лютого 2022 року (розділ 3, висновки до даного розділу). І важливо, щоб в ось цій деякій площині “станів податкового компромісу” не було надмірного перекоосу в жодну зі сторін, а всі економічні агенти – суб’єкти податкових правовідносин, діяли в напрямі досягнення взаємовигідної рівноваги.

3. В ході розкриття змісту параграфу 5.2 (с. 265–280, рис. 5.5, табл. 5.5,) автор вказує галузевий, просторовий, кадровий та організаційний підходи до трансформації національної економіки крізь призму податкової політики, але всі вони розглядаються без взаємозв’язки з фінансово-економічними інструментами до вивчення питання, що на нашу думку, є неповним та дискусійним. Так ми вважаємо, що бізнес чекає передбачуваності від держави та цілеспрямованої політики на підтримку ділової активності. Понад 90% компаній тією чи іншою мірою допомагали ЗСУ та брали участь у гуманітарних проєктах, але бізнес змушений задля виживання діяти прагматично і вже зараз вирішувати – продовжувати працювати в Україні, чи переїжджати за кордон. Натомість держава все ще,

ставиться до бізнесу суто як до джерела надходжень до держбюджету. Та ми розуміємо, що лише економічна свобода (а саме захист прав інвестора й підприємця, дерегуляція, антикорупційна реформа податкової системи та митниці, дієвий АМКУ, приватизація) дасть можливість перейти від виживання до сталого інноваційного економічного зростання.

4. Недостатньо обґрунтованим уявляється твердження автора про завдання, що ставляться перед політикою детінізації економіки України крізь призму підвищення ефективності податкової політики (с. 114–130, параграф 2.2). Варто було б чітко сформулювати свою авторську позицію на це питання та вважати, що потрібно було б вказувати наслідки, позитивні очікування, які в перспективі матиме індивідуум, підприємець та бюджет відповідно країни, міста, громади, коли легалізується бізнес, усунеться девіантна поведінка суб'єктів господарювання, а для інституту влади не буде характерним непотизм. Чи матиме, чи має вже, Україна користі від цифрового підприємництва та е-урядування? Адже, податкова політика держави у 2022 році була подекуди “руйнівною”, незважаючи на спроби окремих політиків впровадити позитивні рішення для бізнесу і, відповідно, економіки. Але все це руйнувалося великою системною помилкою – держава шукала способи “профінансуватися за рахунок бізнесу”. Це призвело до того, що корупція у податковій системі залишилася, з бізнесу стягнули 160 млрд грн через переоплати податку на прибуток, блокування податкових накладних тощо. При цьому статистика свідчить, що бізнес виграє в судах понад 90% справ у податкової. А отже, дана цифра засвідчує, що податківці діють неправомірно.

До того ж, Анатолій Анатолійович оминув своєю увагою, запровадження 2%-го податку з обороту. З одного боку, можна було б говорити про позитиви від запровадження даного податку та з часом стало зрозумілим, що були деякі економічні прорахунки і це не дало помітного ефекту більшості компаній, суттєво заплутало роботу бухгалтерів і створило можливості для зловживань податківців. Окремим видам бізнесу це нововведення допомогло, але загалом не мало позитивного впливу на ділову активність і доходи держбюджету. Більше того, комітет Верховної Ради України з питань фінансів, податкової та митної політики й Державна податкова служба діяли у контексті “презумпції винуватості” бізнесу, в ньому бачили лише джерело податків, а не ключову силу, на яку держава має покладатися у відновленні економіки. Як тут бути? Яка думка пана Анатолія з позиції запропонованої ним Концепції удосконалення стратегічних пріоритетів податкового стимулювання трансформації економіки України.

5. У параграфах 3.2 та 5.3 (с. 167–171, 283–290), пан Анатолій наводить нам приклади податкової політики країн ЄС, демонструє рівень впливу регіонального податкового менеджменту на доходи бюджетів. І це добре. Але ми переконані, що варто було приділити належну увагу антикорупційній податковій реформі (“10-10-10+3%”), суть якої полягає у новому суспільному “договорі з бізнесом”. До того ж, держава повинна провадити

податкову систему у відповідність до економічних реалій, а бізнес зобов'язаний сплачувати податки повністю. Саме в такі скрутні часи, як зараз, слід проводити радикальні реформи, як це свого часу зробили Ірландія, Болгарія, Хорватія, Кіпр, Румунія. Ці питання залишились поза науковою увагою дослідника.

6. Зміст пунктів 5, 8 загальних висновків дисертації не чітко відображає важливість результатів проведеного Анатолієм Анатолійовичем дослідження. А здобутки автора в розділах 2 і 3 є надзвичайно важливими для науки і мають як теоретичну вагомість, так і практичне значення.

Проте, варто наголосити, що вказані недоліки і наведені зауваження в основному вказують на дискусійні моменти, мають рекомендаційний характер й не є суттєвими, та не заперечують загальну позитивну оцінку дисертації Чинчик А.А. як ґрунтовного дослідження, що виконане на високому науково-професійному рівні, містить наукову новизну, має теоретико-методологічну і практичну цінність.

Відповідність установленим вимогам “Порядку присудження наукових ступенів”

Назва дисертації відбиває її зміст, що у свою чергу свідчить про досягнення сформульованої мети, та вирішення поставлених автором задач дослідження. Робота в достатній мірі ілюстрована таблицями, схемами, діаграмами, графіками, викладена лаконічною науковою мовою. По кожному розділу дисертації і роботі в цілому зроблено чіткі висновки, одержані автором особисто. Оформлення і зміст дисертаційної роботи відповідають вимогам що висуваються до докторських дисертацій спеціальності 08.00.03 – економіка та управління національним господарством. Автореферат за своїм змістом цілком відповідає основним положенням та висновкам дисертації, відображає її структуру і порядок викладу матеріалу.

Загальний висновок

Дисертаційна робота Чинчика Анатолія Анатолійовича на тему “Інституціональний механізм формування і реалізації податкової політики в умовах трансформації національної економіки” присвячена з'ясуванню особливостей процесу розвитку та формуванню інституційного механізму податкової політики в умовах трансформації національної економіки з метою пошуку нових ефективних інструментів в оподаткуванні, спроможних забезпечити інклюзивне економічне зростання економіки України в умовах інституціонально-структурних змін та соціально-економічної турбулентності. В дисертації теоретично розроблено й обґрунтовано методологічні підходи до вдосконалення інституційного механізму державної податкової політики в період трансформації економіки та обґрунтовано на цій основі Концепцію удосконалення стратегічних пріоритетів податкового стимулювання в умовах фінансової децентралізації та воєнної економіки.

На підставі викладеного вище, можна зробити висновок про те, що дисертація “Інституціональний механізм формування і реалізації податкової політики в умовах трансформації національної економіки” є цілісним, самостійним і завершеним дослідженням, що за змістом, структурою, обсягом та оформленням цілком відповідає вимогам пп. 9, 10, 12, 13, 14 “Порядку присудження наукових ступенів”, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567 зі змінами, внесеними згідно з Постановами КМ № 656 від 19.08.2015 р., № 1159 від 30.12.2015 р., №567 від 27.07.2016 р., які висуваються до докторських дисертацій, а її автор – Чинчик Анатолій Анатолійович – заслуговує присудження наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством.

Офіційний опонент:

доктор економічних наук, професор,
професор кафедри фінансів
Факультету економіки та управління
Київського університету
імені Бориса Грінченка

Наталія КРАУС

